

HABILITATION THESIS REVIEWER'S REPORT

Masaryk University

Faculty

Faculty of Social Studies

Procedure field

Social Policy and Social Work

Applicant

Mgr. Victoria Shmidt, Ph.D.

**Applicant's home unit,
institution**

Center of Southeastern History and Anthropology,
University of Graz

Habilitation thesis

The Politics of disability in interwar and socialist
Czechoslovakia: Segregating in the name of the nation
doc. PhDr. Stanislav Holubec, Ph.D. et Ph.D.

Reviewer**Reviewer's home unit,
institution**

Institute of History,
Czech Academy of Sciences

Předkládaná habilitační práce se věnuje problematice expertních diskurzů o československých Romech a tělesně postižených. Celá monografie pokrývá časový rámec trvání československé republiky od roku 1918 do roku 1989, přičemž sleduje dvě témata: problematiku expertních diskurzů o veřejném zdraví resp. tělesném postižení a expertní diskurzy o romské menšině zejména z hlediska jejího zdraví, pedagogiky a antropologie. Tematické i časové vymezení práce je tedy velice široké. Ač má práce úvod i závěr, nejedná se ve skutečnosti o monografii ale o soubor šesti studií. (Z těchto šesti studií byla jedna kapitola a část druhé již dříve publikována v odborných časopisech.) Dojem, že se jedná o soubor studií a nikoli o monografii posiluje to, že na konci každé kapitoly včetně úvodu a závěru se nachází krátký životopis autorky (tedy osmkrát!). To, že se jedná *edited volume*, také podporují abstrakty a klíčová slova na začátku každé kapitoly, včetně úvodu a závěru. Kladu si otázku proč raději autorka nevydala jednotlivé studie v různých časopisech a pak je nepředložila k habilitaci? V úvodu musím zmínit ještě jednu obtíž: Dvě kapitoly napsala Schmidtová se spoluautory a z první z nich (druhá kapitola) není zřejmé, které části napsala ona a které spoluautor. Mohu

tedy posuzovat pouze kapitoly, kde je Schmidtová uvedena jako výlučná autorka nebo kde je jasně indikováno, které části psala. Druhé kapitole se proto nevěnuji.

Jako hlavní klad práce považuji bezpochyby téma samotné, tedy expertní diskurzy o Romech a zdraví resp. tělesném postižení, která byla opravdu českou historiografií opomíjena. Autorka má pravdu, že v tomto české bádání poněkud zapsalo, zejména ve srovnání s bádáním balkánským o eugenice (např. Marius Turda), ovšem důvodem může být, že autoritářské meziválečné režimy, satelitní státy nacistické třetí říše a také některé balkánské komunistické režimy byly v této oblasti daleko radikálnější a je tedy více o čem psát. Kladem práce je rozsáhlý archivní výzkum i snaha věnovat se oběma částem Československa s obeznámenost autorky se soudobou německou a v menší míře anglosaskou produkcí na téma biopolitiky, dějin tělesného postižení, eugeniky a Romů. Vhodný je i obrazový materiál v knize se vyskytující. Autorka tak dává znovu ožít řadě meziválečných a poválečných odborníků, jejichž pasní je dnes zapomenuté. Práce tak může inspirovat k dalšímu bádání.

Za hlavní nedostatek práce považují příliš široký záběr a nejasně definovaný cíl. V úvodu, kde by autorka měla sdělit svou metodologii a základní otázky, píše, že její práce sleduje dva procesy: (1) Nation building and (2) practicing the analogy between disability ...and ethnicity as an output of the nation-building proces and a driving force behind the reproduction of its core scenario over different political regiomes throughout the twentieth century.“ (str. 18) První proces je příliš obecný a takový cíl má asi většina prací, které se věnují jedné zemi v delším časovém rozsahu. Druhá teze podle mého soudu příliš jednoznačně říká, že existuje analogie mezi postižením a etnicitou. To je ale podle mého soudu spíše otázkou. Jak uvidíme dále, existují sice podobnosti ve zobrazování a státní politice vůči oběma skupinám, tedy tělesně postiženým a marginalizovaným etnikům, ale existuje mezi nimi i řada rozdílů, takže jsem nenabyl dojmu, že je opravdu možno hovořit o analogii. Obecně platí, že marginální etnika jsou v moderní společnosti jedním z mnoha druhých např. vedle žen, dětí, starých, nižších vrstev, cizinců, sexuálních menšin, proč ale absolutizovat právě podobnosti mezi tělesným postižením a magrinalizovanou etnicitou? Nevím, také, zda jsou tyto podobnosti výsledkem utváření státu, nebo obecně součástí modernizačního procesu. Zároveň je podle autorky tato analogie řídicí silou za reprodukci jeho „jádrového scénáře“. Tady už nevím co má autorka na mysli. Pravděpodobně, že praktikování analogie mezi oběma skupinami je významnou složkou budování národního státu? Pokud měla na mysli toto, byl bych opatrnější. Jde se samozřejmě o to, jak definujeme „driving froce“.

Podruhé se autorka snaží o definici cíle na str. 16: „the volume aims to bring the shattered history (proč shattered? SH) of the participation of knowledge makers (scholars and helping professionals) and knowledge users (koho tím má na mysli? politiky? SH) in the structural violence against people with disabilities and the Roma into analytical focus.“ (Používat pojem „structural violence“ mi přijde příliš jednostranné. Jistěže, je ve státní politice vůči Romům a tělesně postiženým vyskytly prvky násilí, zejména v případě druhé skupiny, ale státní politika přeci představovala v mnohém i pomoc a zlepšení jejich postavení. Dále autorka, říká, že její studie chce naplnit Füssmanův koncept retrospektivity, perspektivity, selektivity, partikularity a komunikativity. To jsou zásady, o něž má usilovat asi každá odborná studie, ale nic to neříká o autorčině zvolené metodě. Také chybí charakteristika používaných pramenů, primárních i sekundárních.

Celá práce se vyznačuje často nejasnými a příliš abstraktními větami, přemírou metafor a když se pokusím pod nimi představit konkrétní historické procesy, jde mi to velice těžko. K tomu se občas druží, že mi věty nedávají smysl. Abychom uvedli ještě jeden příklad: Podle autorky Robert N. Bellah „uses the concept of ‚the health of a civil religion as a prime indication of the overall health of any society.“(str. 31) Co je to „zdraví občanského náboženství“? Nebo se autorka přepsala a myslí „health as a civil religion“? A co je to celkové zdraví společnosti? Např. střední délka dožití? A jak je náboženství indikací celého zdraví společnosti? Teze resp. metafora o zdraví jako občanském náboženství mi přijde sama o sobě pochybná. Pokusů prohlásit něco za moderní náboženství je více. Např. existuje teze o politickém náboženství ve smyslu moderních totalitních ideologií, nebo konzumu jako moderní náhražce náboženství. Jistěže moderní společnost vnímá zdraví ve srovnání s předmoderní společností jako zásadní společenský problém, proč jej ale nazývat náboženstvím?

Ač není má znalost angličtiny dokonalá, mnohá spojení mi přijdou jazykově špatná a zdá se mi, že jazyková redakce práce nebyla dostatečná. Např. co je „mobilizing the nationals“? Proč ne „mobilizing the nations“?

Uveďme další případ autorčina příliš abstraktního psaní: „Emphasizing the role of the elite struggle for achieving power during the interwar and postwar periods explains our particular attention to the remarkable role of the German-Czech relationship in elaborating the care and education for people with disabilities during the Protectorate period.“ (str. 24) Co myslí autorka tím „elite struggle“? Myslí tím, česko-německé konflikty? Nebo jiné konflikty ve vládnoucí elitě, např. křesťansky orientovaná politika proti politice sekulární? A jak to

vysvětluje zvláštní pozornost česko-německým vztahům? Řekl bych, že autorka je často nekonkrétní a zbytečně metaforická a někdy zase příliš jednoznačná v soudech.

Příkladem používáním příliš jednoznačných termínů je název kapitoly „Building the Czechoslovak Nation and Sacralizing Peoples' Health: The Vicissitudes of Disability Discourse during the Interwar Period: Proč „vicissitudes“ ve vztahu k diskurzu o postižení v meziválečné době? Vždyť to přeci nebylo tak, že na začátku se o tělesně postižených mluvilo hezky a postupně se začalo mluvit špatně. Alespoň tu autorka nedokládá. Příkladem zbytečných metafor je název podkapitoly 1.5: „Debates around inferiority and reproductive policies: The tower of Babylon.“ Proč autorka používá tuto metaforu? Sice existovalo mnoho různých názorů, ale nepřišlo by že vy v odbornickém diskurzu panovalo hluboké vzájemné neporozumění, které by šlo popsat touhou metaforou. Alespoň autorka nic takového neobjevila.

Nebo kap. 2. Nazvaná The Discourse of Disability: A Noah's Ark for the New Nation? Co má touto metaforou na mysli? Musel se nový národ pomocí těchto diskurzů nějak zachraňovat? Další problém je, že autorka chce sice spojovat diskurzy a o tělesně postižených a o Romech, ale nejedná se ale o vyvážený zájem. Autorka zkoumá obecně diskurzy o tělesném postižení a v rámci Romů diskurzy, zdůrazňující jejich jinakost na základě eugenických přístupů. Nepochybně si byly obě skupiny, tělesně postižení a Romové, podobní v míře jinakosti z hlediska většinové populace a expertů. Obě skupiny byly skutečně těmi posledními v československé společnosti této doby. Přesto tu ale byly velké rozdíly v jejich nahlížení experty, který autorka nezdůrazňuje: V případě první skupiny převažovala větší ochota pomáhat, neboť nebyla pochybnost o nevině na dané situaci, zatímco v případě Romů se ve větší míře přidávala za první republiky represe. Rozdíl, který mohla autorka zdůraznit, byl také v tom, že romská menšina v té této době, zejména mezi válkami, některé autory fascinovala jako vznešení divoši žijící svobodným životem, např. existoval stereotyp romské krasavice. Naopak tělesně postižení vždy v každém vzbuzovali smutek a soucit.

Když autorka píše o analogiích mezi disabilitou a etnicitou, spíše bych raději mluvil o znevýhodněné etnicitě. Hlavní etnické konflikty v předválečné době i v době poválečné se totiž nijak nepodobají vztahu většinové společnosti k Romům nebo tělesně postiženým. Česko-německé vztahy se týkaly dvou etnických skupin v zásadě podobného sociálního statusu byť nestejně velikosti, podobně i česko-slovenské vztahy v době poválečné a zejména od 70. let, kdy došlo k vyrovnání hospodářské úrovně obou částí republiky. Jisté analogie bychom mohli hledat mezi vztahem expertů a veřejného mínění k Romům a tělesně postiženým také ve vztahu k Rusínům resp. nejchudší části těchto obyvatel Zakarpatska, jak

autorka dobře ukazuje. Nabízí se některé další paralely zejména z oblasti tzv. totálních institucí: V socialistickém období tím mohl být vztah k seniorům resp. k jejich nejstarší části, pro něž byly zřizovány tzv. Domovy důchodců a samozřejmě také duševně nemocní. Podobně jako v případě Romů a tělesně postižených, i zde nalzáme v socialistickém období zvýšenou snahu státu zapojovat se do péče o ně a zároveň tendenci je izolovat od zbytku společnosti. Tím se ale Československo nelišilo až do 70. let od západního světa, ale od 70. let existuje na západě trend tyto skupiny co možná v největší míře integrovat do většinové společnosti, zatímco na východě přetrvává onen izolující paternalismus a tento trend se mění až po roce 1989.

První kapitola má ambici zkoumat hlavní způsoby spojující zdravotní diskurz s národní identitou jako náhrady tradičního náboženství (str. 35). Nezpochybňuji, že veřejné zdraví bylo velkým tématem první republiky. Důvodů bylo několik: Obecně trend vzrůstajícího zájmu o veřejné zdraví existoval již v 19. století a byl velmi propojen se vzrůstem zdravotních statistik, za druhé byla společnost vůči zdraví senzibilizována válkou a v československém případě i připojením oblastí, kde byl zdravotní stav obyvatel z českého pohledu katastrofální. Příčinou byl i rozvoj medicínských technologií, které zefektivnily boj proti nakažlivým chorobám. Na druhou stranu mi přijde přehnané, když autorka hovoří o veřejném zdraví jako nahrazující tradiční náboženství. Katolictví byla v první republice nepochybně vytlačována nástupem ateismu, husitskou církví nebo i nacionalistickými rituály pořádanými novým státem i jeho organizacemi (politické strany, Sokol, legionáři). Ostatně neméně pozornosti bylo za první republiky věnováno školství, nebo armádě a také ve spojitosti s nimi bychom mohli používat pojem *civic religion*. Naopak veřejnému zdraví chyběly rituály, ona podstatná složka každého náboženství. Bezpochyby zajímavé byly dva pokusy eugeniků prosadit zákony o povinné předmanželské lékařské prohlídce a povinné sterilizaci, které měly odpůrce především v křesťanském táboře a nikdy nebyly schváleny. To ovšem naznačuje, že eugenické přístupy se v meziválečném Československu zase tak velké podpoře netěšily, jak by se jinak zdálo z autorčina psaní.

Třetí kapitola popisuje politiku vůči Romům ohledně jejich zdraví, která ale představuje poměrně známé skutečnosti. Ukazuje, že v meziválečném období se stát vyznačoval hlavně represí, případně se čeští badatelé věnovali úvahám a výzkumům o eugenic Romů. Autorka zmiňuje obavy obyvatel z infekčních chorob přenášovaných Romy, v českých zemích zobrazování Podkarpatské Rusy a východního Slovenska jako území obývaných nakaženými obyvateli, nejen Romy, ale i Rusíny nebo Židy, přenášejícími i nemocí pohlavní. Autorka zde

zmiňuje onen neslavný prvorepublikový zákon o potulných cikánech a rozebírá odborné práce Františka Štamapacha vykazující značné rasistické předsudky vůči Romům. Opomíjí ale skutečnost, že první republika byla dobou velkého zlepšení péče o tělesně postižené par excellence (z důvodu existence mnoha tzv. válečných poškozených). Také opomíjí, že v meziválečném období se pokusy o sociální a zdravotní povznesení zaměřovaly nejen na jí zmiňované skupiny, ale také obyvatelé nouzových kolonií okolo velkých měst a ve 30. letech nezaměstnané. Nabízelo by se v tomto kontextu pokusit se statistiky vyjádřit, kolik bylo v jednotlivých dekádách 20. století v Československu obyvatel definovaných jako invalidé a kolik bylo Romů. Podobný statistický přehled by možná něco naznačil o relevanci obou fenoménů.

Čtvrtá kapitola má časově největší rozsah a týká zvláštních škol v období 1939-1989. Autorka zde argumentuje, že v protektorátu byly přejaty části nacistického diskurzu o tělesně a duševně postižených dětech. Slovy autorky, že „dvě hodnoty jádra nacionálně socialistického zvláštního vzdělávání, sociální adaptabilita, a výdrž byly snadno převzaty českými vychovateli, kteří nahradili dřívější opozici postižení a funkčního zdraví, dichotomií sociální slabosti a adaptability“ (str. 112). Tato transferu vědění problematika je podle mého soudu v české historiografii málo diskutované a zasloužila by si ještě detailnější rozpracování. Autorka zase tolik důkazů o probíhajícím transferu nepřináší. Ostatně téma historických transferů je velmi složité a obtížně rekonstruovatelné. Možná ale měla autorka více diskutovat zásadní rozdíl mezi oběma případy, který byl přeci v tom, že nacistický diskurz vedl k fyzické likvidaci tělesně postižených, zatímco čeští odborníci z oné dichotomie mezi sociální slabostí a adaptabilitou žádné konsekvence nevyvodili. Proto podle mého soudu není možno vliv nacistické pedagogiky na pedagogiku českou přeceňovat. Je také možné, že čeští odborníci pedagogickou-biologického výzkumu se obávali nacistických represí a proto takto psali ve snaze zachránit své odborné ústavy.

V kapitolách věnovaných dekádám po roce 1945 se autorka zaměřuje především na romskou populaci. Kapitola pátá ukazuje, že se i přes počáteční snahu Romy kulturně a sociálně pozvednout převážila snaha od 60. let je asimilovat pomocí poukazů na špatnou výchovu romských dětí, nevhodnosti používání romského jazyka, který zhoršuje šance dětí ve škole a k tomu antropologické argumenty o nutnosti dávat romské děti do zvláštních škol. Domnívám se nicméně, že i v tomto případě autorce v analýze poněkud chybí celkový kontext pozvednutí Romů i tělesně postižených, který neexistoval jenom v 50. letech ale i po zbytek socialistického období. Kapitola s podnázvem „public attitudes toward the Roma as a product

of the propaganda war during the late 1950s“ neříká mnoho o postojích veřejnosti, ale zabývá se tematikou Romů na vlnách rozhlasové stanice svobodná Evropa, která zaujímala velmi antiromské stanovisko, což je sice zajímavé, ale nevíme, nakolik to ovlivnilo veřejné mínění. Je také podle mě omylem tvrdit, že „systematic measures against the transmission of the Radio Free Europe started in the late 1960s“ (str. 151) Mám za to, že vysílání bylo systematicky rušeno už od 50. let.

V kapitole šesté autorka popisuje opuštění předválečné eugeniky v 60. letech ve prospěch moderní genetiky, což prý bylo v Československu možné díky úzkým kontaktům českých badatelů se západem a působilo to proti z minulosti zděděným tendencím proti Romům nějak eugenicky zasahovat. I zde mě chybí více pramenů opravňujících autorku k tomuto tvrzení. Autorka tvrdí, že antiromské postoje veřejnosti let sedmdesátých znamenaly obrat, jehož symbolem se stalo zavádění sterilizace Romek a zmiňuje, že se proti sterilizaci Romek vyslovil i český disent. Tato část je psána velmi povrchně a proměny státní politiky v oblasti sterilizací během 70. a 80. let jsem z ní příliš nepochopil. Na důkladnou studii věnovanou sterilizaci Romek si ještě budeme muset počkat. U oněch sterilizací je samozřejmě hlavním problémem, jak rozšířená tato praxe byla a v jakých případech byla prováděna. Autorka odhaduje počet sterilizovaných na čtyři tisíce (str. 200), což by znamenalo několik procent romských žen v plodném věku, ale neuvádí žádné citace na podporu tohoto čísla.

Nyní ještě několik slov z hlediska celkově koncepčního. Za přístupem autorky je pochopitelně hlubší tradice foucaltovská a andersonovská. První tradice vnímá moderní stát jako utlačující slabé a zranitelné. Tato tradice má až příliš tendenci konzervativně idealizovat dobu před nástupem moderního státu a pochopitelně problematizuje zlepšení, která moderní stát přinesl znevýhodněným skupinám. K tomu se druží andersonovská tradice nahlížející na národ jako na svého druhu vymyšlené společenství, které v rámci definování sebe sama vylučuje skupiny považované minoritou za inferiorní. Obě dvě tradice mají svůj průsečík v budování tzv. moderního národního státu. Výsledkem je pak pojetí moderního státu a nacionalismu jako pronásledujících etnické, sexuální, nebo tělesně odlišné menšiny, v protikladu k starému dobrému světu liberalismu, multikulturality a tolerance velkých impérií (např. Rakouska-Uherska). Tento přístup pochopitelně ignoruje v 19. století znevýhodnění vrstev pracujících a nerovné postavení žen a bylo to právě založení národních států v střední Evropě po roce 1918, které tyto dvě skupiny alespoň formálně zrovnoprávnilo. Jiným příkladem emancipace po roce 1918 může být odmítnutí tělesných trestů v ČSR, které podle rakouských zákonů bylo možno užívat ve školství, v armádě, případně statkář je mohl používat proti svým čeledínům.

Je jisté, že po roce 1918 vzrostl význam státu a začal zasahovat do nových oblastí (např. vzniklo ministerstvo zdravotnictví a ministerstvo sociální péče), ale i zde je potřeba opatrně vážit v kolika případech byly státní zásahy do životů lidí disciplinující a v kolika se jednalo o poskytování účinné sociální pomoci.

Autorka předkládané práce proto podle mého soudu vidí prismaticem foucaltovsko-andersonovské tradice Československo až v příliš černých barvách. Charakterizovat je jako zemi „kde lidé s postižením a Romové byli umístováni do institucí, sterilizováni vystavováni dalším formám dohledu“ (str. 16) je nepřijatelné. Tento přístup neříká nic o obrovské pomoci, které se dostávalo tělesně postiženým za první republiky a Romům i postiženým po roce 1945. Vzpomeňme za první republiky např. tzv. Jedličkův ústav, nebo snahy Františka Bakuleho, které se nepochybně z dnešního pohledu vyznačovaly i jistou necitlivostí, avšak za dané situace představovaly progres.

Příkladem autorčiných příliš negativních soudů je např. tvrzení ze strany 240, že Slováci, Rusíni a Romové byli za první republiky českými elitami považováni za „neschopné práce a vytváření pozitivního příspěvku do společnosti.“ To jistě platí o Romech, kteří nicméně byli fenoménem daleko méně početným než dnešní Romové. Zcela jednoznačně to ale naplatí o Rusínech a už vůbec ne o Slovácích. Vždyť Slovák byl ministerským předsedou, obě dvě etnické skupiny měly proporční zastoupení v parlamentu a zažily velký kulturní vzestup. Navíc tato hranice neběžela jen po etnické linii nebo po linii centrum a periferie, ale také po linii sociální vrstva: Tento diskurz neschopnosti bychom nalézali i vůči česky-etnickým obyvatelům nouzových kolonií na okrajích měst nebo sociálně nejhůře situované části venkovských obyvatel.

Možná bychom viděli celou situaci jinak, kdybychom zasadili Československo do Evropského vývoje. Z čtení knihy nabývám dojmu, jako by tato země byla svého druhu izolovaným ostrovem, kde dochází k různým formám diskriminace. Jak jsme na to male byli v předválečné i poválečné době ve srovnání s ostatními? Možná bychom to viděli i jinak, kdybychom zasadili Československo do historického vývoje. Jak vypadalo vnímání těchto otázek před rokem 1918? Soudím, že Romové i tělesně postižení nebyli v Rakousku-Uhersku vnímáni nějak liberálněji a že tedy jejich disciplinace a vylučování nezačala s propuknutím nacionalismu a utvářením národního státu Čechů po roce 1918.

Konečně je třeba uvést, že na řadě míst je patrné, že autorka není svým vzděláním historičkou českých dějin a dopouští se faktických chyb. Zmiňuji některé tyto omyly:

Na str. 23 jsou nejprve tři ministři označeni správně za členy lidové strany, ale pak se uvádí, že dva z nich byli členy komunistické strany, což je nesprávně. Jméno Josefa Plojgara píše v textu jako „Plojar“, byť v poznámce pod čarou správně jako „Plojhar“. Tvrzení, že Josef Plojhar dělal kariéru v KČM se nachází na téže straně také v poznámce pod čarou. Představa, že by byli do KSČ v 50. letech přijímáni bývalí lidovci je absurdní. Podobně mi přijde, že by autorka musela snést více důkazů, aby mohla tvrdit, že skutečnost, že měli lidovci v komunistických vládách do roku 1971 ve svých rukou ministerstvo zdravotnictví znamenala vliv „pro-Catholic nationalistic lobby“ (str. 23). Vždyť v této době byly povoleny potraty a dekriminována homosexualita. Přijde mi také jako mylná formulace, že rok 1989 představoval konec „of the influence of the nationalistic lobby on public health.“ (str. 24) Označit koalici agrární strany a sociální demokracie počátku 20. let za „hlavního nástupce předválečného nacionalistického hnutí“ (str. 36) je zavádějící. Sociální demokracie jde za nacionalistickou sílu označit jen opravdu v nejšířším slova smyslu a rozhodně by takovou nálepku tato strana pyšná na svůj internacionalismus odmítala. Podobně i agrární strana nebyla hlavním reprezentantem českého nacionalismu, ale byla jím státoprávně pokroková strana (mladočeši), prvorepubliková Národní demokracie. Divná je taktéž formulace na téže straně, že vládní koalice zůstávala v opozici vůči straně lidové. Především strana lidová vstupovala do vládních koalic od roku 1921 a za druhé, buď jsem vládní koalice, nebo jsem opozice.

Zcela mylné je líčení odvodů do rakouské armády na str. 37, kde autorka nijak necituje svůj zdroj. Je nesmyslné tvrzení, že počty mužů odmítajících nastoupit za první světové války byly celkem vysoké. Ve skutečnosti se nikdo, kdo byl odveden, neodvážil odvodu vzpírat, protože by to znamenalo vojenský trestní soud. Snaha vyhnout se vojenské službě se především odehrávala při lékařských prohlídkách. Nevím, z jakého zdroje má autorka informaci, že by rakouské úřady dávaly nějakou finanční odměnu rodinám za každého odvedeného vojáka. Samozřejmě byla jistě náhrada platu po dobu vojenské služby, ale nepřipadalo v úvahu, že by rodina dostala nějakou zvláštní odměnu za odvedeného a že by toto bylo hlavním způsobem získávání vojáků do rakouské armády. Existovala přeci všeobecná vojenská povinnost. Nevím ani o perzekuci rodin legionářů rakouskými úřady, kromě toho, že jim úřady nevyplácely náhradu platu.

Autorka uvádí nepřesný název ministerstva Ministry of Health and Physical Culture (str. 41). Správně bylo Ministerstvo veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy.

Nepřesná je formulace, že rusínská a slovenská populace „nízké kvality“ byla stavěna do protikladu k menší, ale zdravější české populaci (str. 57). Česká populace nebyla určitě menší, měla pouze nižší porodnost.

Nenazval bych za první republiky okres Michalovce za „ležící poblíž hranic s Ukrajinou“ (str. 82). V první řadě tehdy samostatná Ukrajina neexistovala, Michalovce ležely a dodnes leží poblíž hranic s Polskem. Tehdejší Ukrajina resp. Ukrajinská svazová republika SSSR vůbec s Československem nesousedila, neboť byla ČSR od Sovětského svazu oddělena Polskem a Rumunskem. Nebo autorka myslí, že Michalovce leží nedaleko od hranic dnešní Ukrajiny? Rozhodně není možno říci, že se české úřady domnívaly, že Rusíni jsou nejdegenerovanější etnickou skupinou republiky vedle Romů (str. 89). Pojem degenerovaný se tehdy ve veřejném diskurzu používal např. ve spojení s Habsburky, ale ne s etnickými skupinami. Ty byly označeny pravděpodobně za zaostalé, avšak nikdy ne za degenerované. Navíc, z té doby máme i nadšené české popisy Rusínů i Romů v tradici *noble savage*.

Autorce také na několika místech nesprávně píše česká slova: „Kárviná“ (acknowledgments), „Pasner“ (myslí se Karel Pacner) (str. 23), „Masaryková liga“ (str. 54), „Cyril Stejskal“ (str. 73), „remeslné“ (119), „pomocní školy“ (122), „Cikání včera, dnes a zítra“ (152).

Abych své výtky shrnul, překládanou práci nepokládám za monografii, ale za sborník (edited volume) s přibližně devadesáti procentním podílem jednoho autora. Pokud propojit jednotlivé kapitoly nějakou koncepcí v úvodu a závěru nepůsobí přesvědčivě. Na to aby byl svazek akceptovatelný jako monografie, je navíc rámec daný prostorem a časem příliš široký a sledovaných témat příliš mnoho: veřejné zdraví, postižení, Romové, výchova. Autorka píše chaoticky, občas příliš nekonkrétně, jindy zase používá příliš jednoznačné a hodnotově zabarvené pojmy a vyslovuje jednoznačné a nedostatečně podložené soudy. I jednotlivé podkapitoly skáčou z jednoho tématu k druhému. Kromě toho je úroveň angličtiny podle mého soudu slabá a práce obsahuje řadu faktografických chyb.

Nedoporučuji k přijetí.

Reviewer's questions for the habilitation thesis defence (number of questions up to the reviewer)

Jaké jste našla hlavní rozdíly v expertních diskurzích o Romech a tělesně postižených?

Jak vyznívá meziválečné Československo v oblasti politiky vůči Romům a tělesně postiženým ve srovnání s bývalou Rakouskou monarchií?

Kdybyste měla shrnout vaši práci do jedné věty, jak by tato zněla?

Conclusion

The habilitation thesis entitled **“The Politics of disability in interwar and socialist Czechoslovakia: Segregating in the name of the nation”** by Victoria Shmidt **does not fulfil** requirements expected of a habilitation thesis in the field of Sociology.

Date:

17. 4. 2020

Signature:

